

Розвиток, бойове застосування та озброєння авіації

УДК 355.48:625.717

О.В. Устименко

Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, Київ

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ СТАНУ АЕРОДРОМНОЇ МЕРЕЖІ ПОВІТРЯНИХ СИЛ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Проаналізовано зміни в аеродромній мережі Повітряних Сил Збройних Сил України на протязі останніх 20 років. Розглянуто нинішній стан аеродромній мережі Повітряних Сил Збройних Сил України та ефективність використання переданих до комунальної власності територіальних громад, відомствам та організаціям аеродромів. Запропоновано шляхи збереження аеродромної мережі Повітряних Сил за нинішніх умов недостатнього рівня бюджетного фінансування Збройних Сил України.

Ключові слова: Повітряні Сили, авіація, аеродром, запасний аеродром, аеродромна мережа, злітно-посадкова смуга.

Вступ

Постановка проблеми. До основних напрямів діяльності ЗС України, що стосується будівництва, реконструкції, розвитку та удосконалення об'єктів військової інфраструктури, належить, в тому числі, і розвиток та удосконалення аеродромної мережі. Під аеродромною мережею ми будемо вважати сукупність аеродромів (авіаційних баз, аеропортів) на території держави, що забезпечують базування, маневр та ведення бойових дій авіаційних частин. До складу аеродромної мережі входять аеродроми базування, маневру, запасні, передові, тиллові та хибні, гідроаеродроми.

У 1992 році Україні дісталися від Збройних Сил (ЗС) СРСР понад 3000 літальних апаратів, з яких близько 1500 – бойових, потужна мережа підприємств авіапромисловості, добре підготовлені пілоти і спеціалісти наземних служб [1]. Станом на 01.01.92 року аеродромна мережа Військово-повітряних сил (ВПС) ЗС України нараховувала 119 аеродромів, у тому числі 74 з штучною злітно-посадковою смугою (ШЗПС), 44 ґрунтових та 1 гідроаеродром. У ході скорочення ЗС України відбувалось і скорочення Повітряних Сил (ПС) ЗС України. Нині в складі ПС ЗС України близько 160 бойових та 20 військово-транспортних літаків. Відповідно зменшувалась і кількість аеродромів, що використовуються ПС ЗС України.

В той же час ми повинні розуміти, що відсутність розгалуженої аеродромної мережі не дасть можливості ефективно використовувати наявну авіацію. Авіаційна компонента, як складова ЗС, є одним із основних носіїв їхнього бойового потенціалу. Аналіз розвитку локальних війн на протязі останніх 20 – 30 років свідчить, що головною метою повітряних наступальних операцій

було завоювання панування у повітрі. В основному це досягалося шляхом знищення авіації та засобів протиповітряної оборони противника.

Знищення або подавлення авіації противника досягається за допомогою ударів по аеродромам з метою знищення особового складу льотних частин, літаків, що знаходяться на стоянках, в обвалуваннях та капонірах, пального, засобів озброєння, інфраструктури аеродромів.

Недарма фахівці зазначають, що живучість авіації можливо забезпечити розосередженням на оперативних аеродромах, аеродромах цивільної авіації, аеродромних ділянках доріг на автошляхах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У відкритих джерелах та у спеціальній літературі науковцями розглядаються різноманітні проблемні питання ПС ЗС України: реформування системи військової освіти [2], удосконалення підготовки льотного складу ПС [4], підтримки справності та продовження життєвого циклу військової авіаційної техніки [5]. Окремі аспекти створення ПС ЗС України дослідили М. Жирхов [6] та В. Куравський [3]. Питання оперативного обладнання території країни в інтересах ЗС України, в тому числі окремі аспекти підготовки інфраструктури в інтересах ПС ЗС України досліджувалися М. Случайним, І. Лосєвим та Ю. Косяком [7]. Однак питання розбудови аеродромної мережі ПС ЗС України не знайшло широкого відображення в працях науковців.

Метою статті є аналіз стану аеродромної мережі ПС ЗС України, ефективності використання переданих до комунальної власності територіальних громад, відомствам та організаціям аеродромів та визначення шляхів збереження аеродромної мережі за нинішніх умов недостатнього рівня бюджетного фінансування ЗС України.

Основна частина

Реалії реформування ЗС України такі, що за час незалежності значно зменшилася кількість аеродромів ПС ЗС України.

ВПС України було створено у березні 1992 року, згідно директиви Начальника Головного штабу ЗС України. На базі штабу 24-ї Повітряної армії було сформовано командування ВПС. На той час на території України дислокувалося 4 Повітряні армії, 10 авіаційних дивізій, 49 авіаполків, окремі ескадрильї, навчальні і спеціальні підрозділи. Всього близько 600 військових частин, 1100 бойових літаків, понад 120 тис. військовослужбовців.

Війська ППО України були створені в квітні 1992 року на базі частин ППО СРСР, що знаходились на території країни. Крім ЗРК в їх складі було сім винищувальних авіаполків, на озброєнні яких стояли перехоплювачі МіГ-25ПДПДС, МіГ-23МЛД, Су-15ТМ та Су-27 і які базувалися на аеродромах Васильків, Дніпропетровськ, Бельбек, Краматорськ, Стрий, Арциз, Озерне.

Що стосується аеродромів, то в цілому, більша частина сучасних військових аеродромів СРСР знаходилась на території України, включаючи місця базування Ту-160, Ту-95МС, МіГ-29, Су-27, літаків військово-транспортної авіації.

У ході скорочення ЗС України скорчувалась і чисельність ВПС. Нині чисельність ПС ЗС України, що створені на базі ВПС та ППО, близько 43 тис. чоловік. В складі ПС ЗС України близько 160 бойових літаків та 20 військово-транспортних, які базуються на 20 аеродромах. З 20 аеродромів ПС ЗС України – 12 аеродромів постійного базування та 8 оперативних аеродромів, що утримуються авіаційними комендатурами як аеродроми розосередження.

Що стосується якісних параметрів аеродромів, всі аеродроми ПС ЗС України, крім Одеського, належать до аеродромів I класу (ШЗПС довжиною 2500 – 3500 метрів). В Одесі у розпорядження ПС ЗС України ґрунтовий аеродром III класу, ґрунтова злітно-посадкова смуга має розмір (1500x100) м. Посадка військових літаків здійснюється на ШЗПС аеродрому Одеса-Центральний, яка побудована з армобетону і має розмір (3250x60) м.

Більшість аеродромів побудовані до 1975 року і на цей час штучні покриття 18-ти аеродромів потребують капітального ремонту. Вартість капітального ремонту одного аеродрому орієнтовно становить від 80 до 120 млн. грн., загальна потреба у коштах на капітальний ремонт ШЗПС становить понад 1 млрд. 450 млн. грн. Потребують ремонту також будівлі, споруди та інженерні мережі аеродромів. Однак через обмежене фінансування капітальний ремонт не проводиться.

За період з 1993 по 2009 рік, в ході реформування ЗС України, склад аеродромної мережі ПС (ВПС) ЗС України зменшився на 87 аеродромів, у тому числі 43 з ШЗПС, 43 ґрунтових та 1 гідроаеродром.

Передача авіаційного майна здійснювалася до комунальної власності територіальних громад, відомствам та організаціям: військовим радгоспам передано 11 аеродромів, з них 1 з ШЗПС (Малейки) та 10 ґрунтових (Шпиків, Красилів, Гракове, Водяне, Піски, Тальне, Нижні Сірогози, Азовське, Акимівка, Радехів); видам ЗС України та управлінням округів передано 22 аеродроми, з них 14 з ШЗПС, 7 ґрунтових, 1 гідроаеродром; ДП МО України “Українська авіаційна транспортна компанія” передано 2 аеродроми з ШЗПС (Запоріжжя, Стрий); іншим міністерствам, відомствам передано 6 аеродромів: 4 з ШЗПС, 2 ґрунтових; у комунальну власність територіальних громад (національну економіку України) безкоштовно передано 46 аеродромів: 21 з ШЗПС, 25 ґрунтових.

Крім цього здійснено демонтаж покриттів на 6 аеродромах Попельня, Овруч, Токмак, Охтирка, Чортків та Буялик. Плити реалізовані згідно угод укладених в Міністерстві оборони України, через уповноважені організації Кабінету Міністрів України. Зазначені аеродроми втратили свою сертифікаційну придатність і не можуть приймати літальні апарати, тому виключені з аеродромної мережі ПС ЗС України.

Що стосується аеродромів, переданих видам ЗС України: Армійській авіації Сухопутних військ (СВ) ЗС України – 16 шт.: 10 з ШЗПС (Жовтневе, Броди, Калинів, Бердичів, Щипенці, Смаківка, Раухівка, Гончарівське, Вапнярка, Чернобаївка), 6 ґрунтових (Княже, Цунів, Широколанівка, Броники, Цебрикове, Мар’янівка); Військово-Морським Силам (ВМС) ЗС України – 4 шт.: 3 з ШЗПС (Саки, Очаків, Євпаторія), 1 гідроаеродром (Кабарга); КЕУ ОдВО – 2 шт. у тому числі: 1 ґрунтовий (Петропавлівка), 1 з ШЗПС (Радянський). На сьогодні Армійська авіація СВ ЗС України використовує лише 3 аеродроми а ВМС ЗС України – 2 аеродроми.

Що стосується інших міністерств та відомств, то їм передано: Товариству сприяння оборони України – 1 ґрунтовий, (Василівка); Міністерству Внутрішніх Справ України – 1 з ШЗПС (Калинівка); Міністерству з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи (МНС) – 1 з ШЗПС (Ніжин); Національному координаційному центру адаптації військовослужбовців, звільнених у запас або відставку, та конверсії колишніх військових об’єктів – 1 з ШЗПС (Узин).

Найгірша ситуація з аеродромами переданими у комунальну власність, а саме: Коростень, Буштино, Кривин, Підгайці, Радянське, Полонне, Берегове, Новосвітлівка, Ситне, Лоскутівка, Крестовський, Скороходове, Радехов, Добрянка, Ново-Федорівка, Варварівка, Базалівка, Ізмаїл, Комінтернівське, Карла Лібкнехта, Сагайдак, Широка Криниця, Бородянка, Пальміра, Свеса, Івангород, Близноки, Лебедин, Кайдаки, Левківка, Чернівці, Маріуполь, В.Круча, Суми, Біла Церква, Городня, Богодухів, Арциз, Бердянськ, Багерове, Черляни, Луганськ, Лиманське, Вінниця 1, Куп’янськ, Конотоп. У складі зазначених аеродромів передано

151 830 залізобетонних (ПАГ-14 – 144 913 плит, ПАГ-18 – 6 917 плит) та 171 954 металевих аеродромних плит (К1Д – 54 800 плит, ПМП- 117 154). Загальна вартість переданих фондів плит складає 23,846 млн. грн. Все це передано у комунальну власність безкоштовно.

Із 21 аеродрому з ШЗПС за призначенням використовуються лише 8 аеродромів – Кайдаки (Дніпропетровськ), Чернівці, Маріуполь, Запоріжжя, Біла Церква, Лиманське, Арциз, Бердянськ. Решта аеродромів за призначенням не використовуються, штучні покриття з аеродромних плит демонтовані та реалізовані або плануються до цього, будівлі службово-технічної забудови не використовуються і поступово руйнуються або демонтуються.

ВИСНОВКИ

Отже ми бачимо, що за двадцять років незалежності майже у 6 разів, зі 119 до 20 скоротилася мережа аеродромів ПС ЗС України. Це дало можливість скоротити видатки на оборону, але в той же час значно зменшилась спроможність авіації ПС ЗС України щодо розосередження та маневру силами та засобами.

На нашу думку замість демонтажу злітно-посадкових смуг та розпродажу аеродромних плит набагато доцільнішим було б передати аеродроми, що не використовуються авіацією ПС ЗС України, авіаклубам, комерційним фірмам, що пов'язані з авіацією, за умови що вони відповідатимуть за збереження злітно-посадкових смуг та надане їм обладнання. На сьогодні лише в Київській області функціонують декілька аеродромів легкомоторної авіації, в основному з ґрунтовими злітно-посадковими смугами, на яких приватні підприємства експлуатують авіаційну техніку та здійснюють стрибки з парашутом. Авіаційні підприємства, в переважній більшості, не мають змоги взяти в оренду або викупити, навіть за залишковою вартістю, надлишкове майно ПС ЗС України. Безкоштовна його передача в довгострокове

користування, за умови збереження функціонального призначення та використання за призначенням, відповідало б національним інтересам України.

В подальших дослідженнях доцільно розглянути взаємозв'язок оперативного обладнання території (аеродромної мережі) з безпекою польотів та спроможністю ПС ЗС України виконувати завдання за призначенням.

Список літератури

1. Вони були першими. Історія. Факти. Особистості / [Гедз В.В., Сизоненко С.В., Лазарев В.І. та ін.]; за заг. ред. М.Н. Поплавського. – Вінниця: РАТ Крила України, 2004. – 144 с.
2. Нецадим М.І. Військова освіта України: історія, теорія, методологія, практика : монографія / М.І. Нецадим. – К. : Вид.-поліграф. центр "Київ. ун-т", 2003. – 852 с.
3. Куравський В.Г. Створення Повітряних Сил Збройних Сил України (1991 – 2005 рр.): історичний аспект.: дис. канд. наук з держ. управління: 20.02.22 / Куравський Віталій Григорович, НУОУ. – К., 2012. – 221 с.
4. Майстров О.О. Моделювання групового пілотування літаків з використанням наземних авіаційних тренажерів / О.О. Майстров, О.П. Петін, О.В. Шевченко // Труды університету. Зб. наук. праць. – К. : НУОУ, 2011. – № 3(102). – С. 273-276.
5. Харченко О.В. Безпечна експлуатація бойового складу авіації Повітряних Сил поза ресурсними обмеженнями: методологічні аспекти / О.В. Харченко, С.В. Пащенко, І.М. Ратніков // Наука і оборона. – 2012. – № 4. – С. 56-60.
6. Жирохов М. Повітряні Сили Збройних Сил України: важкий шлях у майбутнє / Михайло Жирохов // Камуфляж. – 2009. – № 4. – С. 8-11.
7. Случайний М.Ю. Оперативне обладнання території України – проблема держави та її Збройних Сил: методологічні аспекти / М.Ю. Случайний, І.Ф. Лосев, Ю.Ф. Косяк // Наука і оборона. – 2011. – № 2. – С. 31-35.

Надійшла до редколегії 17.07.2013

Рецензент: д-р військ. наук проф. О.М. Загорка, Національний університет оборони України ім. І. Черняховського, Київ.

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ СОСТАННЯ АЕРОДРОМНОЇ СЕТИ ВОЗДУШНИХ СИЛ ВООРУЖЕНИХ СИЛ УКРАЇНИ

А.В. Устименко

Проанализированы изменения в аэродромной сети Воздушных Сил Вооруженных Сил Украины на протяжении последних 20 лет. Рассмотрено нынешнее состояние аэродромной сети Воздушных Сил Вооруженных Сил Украины и эффективность использования аэродромов, переданных в коммунальную собственность территориальным общинам, ведомствам и организациям. Предложены пути сохранения аэродромной сети Воздушных Сил при нынешних условиях недостаточного уровня бюджетного финансирования Вооруженных Сил Украины.

Ключевые слова: Воздушные Силы, авиация, аэродром, запасной аэродром, аэродромная сеть, взлетно-посадочная полоса.

RETROSPECTIVE ANALYSIS OF THE STATE OF COMMUTER NETWORK OF AIR FORCES OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE

A.V. Ustimenko

Analysed change in the commuter network of Air Forces of the Armed Forces of Ukraine during the last 20. The present state of commuter network of Air Forces of the Armed Forces of Ukraine and efficiency of the use of the air fields, passed in community property to territorial communities, departments and organizations, are considered. The ways of maintenance of commuter network of Air Forces are offered at the present terms of insufficient level of the budgetary financing of the Armed Forces of Ukraine.

Keywords: Air Forces, aviation, air field, dispersal field, air fields network, air strip.